

ԲԵՐԱԳՐՈՆԵՅԱՆ ԱՅԿԱՍԳՐԱՆ

**ՄԱՅՐ ԱՌՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱՇՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱՐԱԹԱՐԹԵՐ**

**Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳՎՐԵԳԻՆ Բ
ՎՄԵՆԱԿՅՆ ԴՎՅՈՇ
ԿՎԹՈՐԴԻԿՈՍԻ ՈՒՐԵՐՁԸ
ՎՍԱՆՈՐԻ ՎՈՒԹՈՎ
(31 դեկտեմբերի, 2009 թ.)**

**ՆՈՒՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ
Տ. Տ. ԳՎՐԵԳԻՆ Բ ՎՄԵՆԱԿՅՆ ԴՎՅՈՇ ԿՎԹՈՐԴԻԿՈՍԻ
ՊՎՏԳՎԱԾ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆՐՅԱՆ ԵՎ
ՎՄՏՎԱԾՎԱԿՅՆՈՒԹՅԱՆ ՏՈՒՆԻ ՎՈՒԹՈՎ
(Սուրբ Էջմիածին, հունվարի 6, 2010 թ.)**

Հունվարի 6-ին, ինչպես Պալատական Մաքեական եկեղեցու բոլոր եկեղեցիներում, այնպես էլ Սայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, հանդիսավորությամբ նշվեց Հիսուս Քրիստոսի Սբ Մանուկան և Ստավադիայությունից հրաշքաբան տոնը։
Մայր տաճարում հայրապետական պատարագ մատուցեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։
Պատարագի արարողությանը ներկա էին ՀՀ Նախագահ Սեմ Սարգսյանը, ՀՀ Վճ Նախագահ Հովիկ Աբրահամյանը, ՀՀ ՍՂ Նախագահ Գագիկ Դարությունյանը, ՀՀ Կառավարության անդամներ, պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաներ, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամներ, օտարերկրյա դիվանագետներ, գիտության և մշակույթի գործիչներ։

Պատարագի ընթացքում Նորին Սրբությունը հայրապետական իր պատգամն ուղղեց բարեպաշտ ժողովրդին։
Ապա Վեհափառ Հայրապետը կատարեց ջրօրհնի արարողությունը՝ ի հիշտակ Քրիստոսի մկրտության։ Ջրօրհնի խաչի կնքմանից հետո Հեղեթյանի հանդիսությունների սրահում տեղի ունեցավ պաշտոնական երուներեսություն, որի ընթացքում ռուսաստանյան բարեբաղ Գագիկ Գեորգյանը Նորին Սրբությանը գահակալության 10-ամյակի առիթով ընծայեց ընթացական գալագան։

Ցանուն Դոր և Որոյոյ և Դոյոյի Սրբոյ.
ամեն:

«Չի այնպէս սիրեաց Աստուծո՛ւ գաշխարհի, մինչեւ գործին Իր Իմաստին եւս. զի ամենայն, որ հաւատայ ի Նա՛ւ՝ մի կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանս յաւիտեանկանս» (Հովհ. 4:16):

Սիրելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդ, Մեր հոգիներն այսօր ցնծում են Սուրբ Ծննդյան ավանդատով և լի են օրհնեղբայրության՝ ընդունելու խանձարողով փայտաթելած և մարդիկ մեզ դրված Սակակալ, որ ծնւել Բերդեղեղեղում։ Աստուծո՛ւ Որոյոյ և, որ մարմնացաւ, խոստացաւ Փրկիչ և, որ աշխարհ եկավ։ Եկավ փրկելու մեզ մեղքից, ազատելու յարի իշխանությունից, կործանելու մահը։

Ասպատ և մեր ուրախությունը, Փրկիչ մեր Տերը պարգեւեց և մեզ տրոգված հոգի, վերադարձնելու կյանք, որ ընթացմանը դեպի Աստված, դեպի Արարիչը կապի, «Զսկսի որ Աստված անկեպել կաշխարհը, որ մինչեւ իսկ Իր Իմաստին Որոյոյն տվեց, որպէսզի ով Նրան հաւատում է, փրկուի, այլ ընդունի հաւիտեանկան կյանքը» (Հովհ. 4:16):

Աստուծո՛ւ սիրո և ողորմության խորհուրդն է այսօր հսկում աշխարհը՝ վեր աւելցողի ունայնություններից, վեր ժամանա-

կից։ Ամեն ինչ խոտարկված է այս անասաւ սին սիրո առջե՛ւ՝ մարգարեական խոսքի համաձայն՝ ծնողը լցված է, լենտել ու բլուրները՝ ցածրացած, ղեկավար տնկողը՝ դուրսին դարձած, առաքալները՝ դաշտեր, և թագավորում է փրկության շնորհը (Եսա-

լի Կ 4), որ աշխարհի մտավ Ամանկի ինտ։
Եջմիածին Նույն սիրով, որով աշխարհ եկավ Քրիստոս, համախմբեց Իր ժողովուրդին, որ լինէ Աստուծո՛ւ որդիներ, աղքատության գազակներ։ Իր ընտանիքը՝ Սուրբ եկեղեցին, Քրիստոս հաստատեց սիրո պատմության լուսնի վրա, որպէսզի այն զորութեամբ, որով Արարիչի միայն օտար չեն, այլ՝ յուրաքանչեւ «Եթէ որոշ միայնակ սիրեց, որանով բոլոր փրկուի իմանան, որ որոշ Իմ աշակերտներն են» (Հովհ. ԺԳ 35), - ասում է մեր Տերը։ Ում մեք սեր կա, նա հետեւորդ է Աստուծո՛ւ, նա կատարում է Աստուծո՛ւ փրկարար կարգը։

Աստուծո՛ւ միմյանց հանդէպ սերն է, որ խաղաղություն է համընթացություն փրկուի բերի բազում տաղանդներով ապրող այս աշխարհին, բացառի մարդկանց, ազգերի իրավունքների ունակարումը, կրանք սրբությունների և հոգեւոր արժեքների կրթմանը։ Արարիչի սիրով փրկուի խաղաղարարական ջրավորությունը, հիվանդությունները, աղետների պատճառած հոգեւոր ու վնասները։ Արարիչի սիրո լույսով աշխարհի փրկուի տրոգի, երկիրը երկինք դառնա, մարդկային կյանքով Աստուծո՛ւ փառաբանվի։

Սիրելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդ, Ողջունում և օրհնություն ենք բերում ձեզ Սայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից։ Բարի պատումներով ենք դիմավորում Տիրոջ 2010 թվականը։ Դուքները անց հինգու ին տարեմստի դղումները, իսկ հինգ օրից մեր հոգիները գործնալու են մեր Տիրոջ Սուրբ Ծննդյան ավանդատով, որպէսզի մեր «Երկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ համոզիւն» օրհներգությանը։ Երկնամայն այս մարգարեով սկիզբ կառնի և կատաշնորհի Նոր տարին մեր և քրիստոնյա բոլոր ժողովուրդների կյանքում։

Սիրելի՛նք ի, ամեն Նոր տարի յուրաքանչեւին մարում և հոգու մեզ ընկալում է իւր-մեր սկիզբ։ Սկիզբը հույս է՝ մորը տանելուն, մեր ստատումները, մեր ձգտումները մարմնավորելու, մեր կյանքի ընթացքը բարեփոխելու։

Կայսր մեզ համար քաջակերտություն են ծնողներուները, որ ունեցան մարդկային հոգեւոր և ազգային մեր կյանքում։ Գոհություն Բարձրալիք, խաղաղության մեջ մեր եկեղեցիներից պաշտամունք և աղոթք բարձրացրեցինք Տիրոջը, աղիքներ ունեցան որպէսզի մեր քրդապիտանիքի հորդգութեան և կատաշնան ընթացքներով, մեր ժողովրդի հոգեւոր կրթության հաջողություններով, հոգեւորականների ձեռնարկություններով։ Լավատեսությամբ համակցեցինք Հայրենի մեր պետության իրագործած ծրագրերով և ձեռնարկվող բարեփոխումներով, Հայրենիքում ու Միջուրքում ազգային մեր կյանքի արգասիքներով, որոնցով շնանում և քայքայողություն է մեր ներկային, և քայքի հույսով գծագրվում գալիք մեր ժողովուրդի։

Շարունակությունը՝ էջ 2

Շարունակությունը՝ էջ 2

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
ԳՎՐԵԳԻՆ Բ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՉԱՅՈՇ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՈՐԵՐՁԸ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Սկիզբը՝ էջ 1

ՀՀ տնտեսաւոր մեր, որ որ տարակ մնչ, հսկայապ տնտեսաւոր ճանաճաճ մնչ պնդա ղովարտորունմնրի, որ տա-
նապընթեր պիտի ապրի մեր Հայրենիք, ի մեր որդ տոբունդ կանթը Միկուտ-
նոր: Բարոր ի արգակաճ կանթի կու-
տոճմաճ, իմկնա ի ազգայն իղճի եր-
թաթորճմաճ համար ամիւնթաճ մն մեր
չաթերի միակտրոն, ա տա իղճի եր-
մանթաթոր սերո ի մկուտոն: Ըլգ ի
միկտրոն համաիկաթմ՝ ջանթը
պիտի գործարթը հարթմաիկ ա-
նաթորոնդ: Լեմաիկն Հարաթար
Հարապիտրոյան հարթի իղաղալ
կարգաթորճ՝ Լոգաիկ մեր ժոթոլ-
դի ազատ աթբուր իրալունդի ճանա-
չաթմ: Մեր պատմոթյան ի սերունդ-
ների աթթե պատմաիմաթաթորմնր
ջանթը պիտի գործարթը մաճա հայ-
րորթակաճ հարաթբունդունմնրի կար-
գաթորմաճ գործընթաթմոն: Իղաղա-
լորթունմ ի համաթթաթմկտրոն ե-
ղի ի մնոն եճ սկզբոնթաիկ աթթե-
ր, մեր ժոթոլդի համար, որոնո ու-
ղորթաթ բալթը ճոնթարթել՝ հաս-
տատաճ պիտի մնաթ մեր իրաթմո-
նրի պաշտպանոթյան դիրթբունմ: Մեր
գերաթալ մայաթաղ Հայրենիք ի մեր
մեր Եղնիքո, իղճի եր ի ազգայն
մեր կանթի, մեր հալաթար պայաթա-
րունմ է, որ ամն ճան վկայիկ գործե-
թոլ, պիտի ու արդարաթմաթ միյանթ
հանթալ:

Միլիոններ, տարեմուտի սեմին մեր
աղոթքը բարձրացնենք առ Աստված ե-
հայցենք կարողալենքին աջակցու-
թյուն, վշտացալենքին՝ մխիթարու-
թյուն, հիվանդներին՝ ապաքինություն:
Հայցենք նոր հաջողություններ, նոր
ձեռքբերումներ ու հաղթանակներ ժողովրդին:

Դիմադրողներն Նոր տարին լավատեսությամբ, մեր հույսերն ու տեսիլքները իրագործելու հավատով: 2010 թվականը նշանակալից դարձնեն ազգային մեր կյանքում՝ Ի սեր մեր օրինակ գալիքի: Եվ թող հայաստանաբնակներ սպավոր նոր տարին լինի փառալույս լուսավորող, բարիքով առատ, արդար ու բարի գործերով պայծառ նոր ընթացք մեր կյանքի:

Թող Հայր Աստծո սերը, Քրիստոս
մեր Տիրոջ շնորհն ու Սուրբ Հոգու ա-
ռաջնորդությամբ լինեն մեզ հետ այսօր
և միշտ, ամեն:

Շնորհավոր Նոր տարի:

[illegible]

Պատարագի ընթացքում սրբազան հոգևոր հավուր պատշաճոր ջարդոգ խոսեց՝ տրամախօխի շնորհակալոտիոլ սարկվաճաղոգ սին եւ աոդրադաոտնալ սարկվաճաղոգ թյաւ աատիհանսի կարեոտրոթյաւն ու սարկվաճաղոգ պարոտնալոթյաւնեթիււ: Արդիմեղոլ տորընճաւեթիւ՝ Սահաւ սրբազաւն աաաղ. «Սրբիդ՝ տր ծեոնաղոլ սարկվաճաղեթ, այսոտ դուը մոտը գրոցի ճայաատաւնյալ տաթեթյաւն Սր եւ:

ՆՈՐԻՆ ՍՈՐԻ ՔՏՈՒՅՈՒՄ

Տ. Տ. ԳՐԵԳՈՐԻ Բ ԱՍԵՆԱՅԻՆ ՀԱՅՐԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՍՈՐԻ ԺՆՆՅԱԿՆ ԵՎ ԱՍԿԱԾԻԿԱՅԻՆՈՒՅՈՒՄԻ ՏՈՒՆ ԱՌԻՍՏՐՈՒՄ

ՍԿԻՂՔՆԵՐ ԷՋ 1

Սիրելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդ,

[illegible]

Այսօր արդի կյանքի առաջընթաց զարգացումների եւ ձեռքբերումների պայմաններում, դժբախտաբար, շարունակում են աճել ընտա-

[illegible]

Սիրելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդ հայոց ի Հա-
յաստան, Արցախ եւ ի Սփյուռք,

Ամսօրն ընտանիքի անդամներն են և մեզը՝ զավակներն էլ՝ ընդհանրապես հայ ժողովրդի։ Դարձրիկ ընկերացում մեր պատմությունը մասնաճյուղի մեջ էր։ Դրանք մեր հայրենիքն էին, հայրենիքն էր մնացել հայտնաբերված կապի հայ ընտանիքի։ Ընտելեցացած մեր փոքր տոհմն էր հայ ընտանիքը, որի աղբյուրով ամրապնդվում էր անկուրաց- լի շաղախը մեր հոգեպետ և ազգային կյանքի և իմիջի մեր պետության։ Չայ ընտանիքն առաջին դարցոցն էր և հոգեկերտ արժեքների առաջին սկողնուց։ Չայ ընտանիքը փոքրիկ հայրենիքն է, որ պայծառ էր նախնիցս հին- աշխարհից, և անկուրացտ զգալով՝ վաղ հայրենի ճառագայթություն ուր երախվում էր և հավերժում էր հայ հոգին։ Չայկատարով անցնո

հայտնի անկախ և սրիով զորապետ կապանեցի մեծ ընտանիքները, որոնց շարքը սիրով պաշտպանվեց չարտոնող խորհրդայն ու պայծառ իր փրկատուներին։ Միայն կյանքը հեղեղում էր մեծ ընտանիքի՝ Յակոբյանները, որպեսզի օրինաբար առատ մարմիններով մեծ առանձն իրենք ու ձգտումները մեր մեծ հայրն՝ հայրը՝ Յարյանին։ Յարյանները մեր հույսերի իր խորհրդին է, ազատ, պայափուկ, բարեշնչեցող կյանքը, մեր գալիքի երաշխիքն է, ազգա հայրն է։ Մեր սիրելի պատվազարկող մեր տոհմը։ Տախմաշի մեր սիրելի ինքնավարն է, օրենք է հանրապետության թիվը, իշխող է ցամաքային միակյան զգեստները (ու, ընկանք)՝ միայնակ տիրութային տիրելուց։ Ուղիղախոսներ՝ որպես հանրապետ։ Այս է ճանաչող պատմիչի, սրիվեցի, որով պատմի կառույցը։ Երբ մեր սիրող կյանքը Յապատանում, Աղաքցի խումբ է բարդում, դիմադրություն ենք իրենք էլ արդարացի մարտիկներ ենք, պաշտպանվում ենք մեր Արցախի ինքնորոշման իրավունքը, մեր

սրտոր հատը, տիասանքոր բնիզիւ ռուրէն
ով կառուցեց հաւարեւորեալներն քուրդ ե-
կլէտէն, քուրդ ժողովուրդիդէն հետ՝ մե-
զը բերելով ամէկի վաշ աշխարհ կառուցե-
լաւքերն: Սյս ե, ճակատաբն օրիշալ, որով
արածիս պիտի լինէր հաստեղի երկնայիս ե-
տ տունը՝ շարի Սաւոն տուն՝ շնորհիվ Միաբնի
նա եւ առաջնորդեալքս Ստոր Յոգոն: Մնա-
լեւ հապատում, հուշայլ ու սիրով, «Զանի որ Սա-
ված անցելս անքոր աշխարհի, որ մինչեւ ե-
ր Միաբնի Որդուն յոգեմ, որպէսզ ու յա-
լաւ կայուն» (Հովի, պ բնորով հապօնեա-
լա կալեց» (Հովի. Գ 16):

Սո Տիրոջ և Գրիգոր Սմբատյանի և Արա-
վաճառյալներից տրոհ հեղեղեղոր աղիով
քրիստոնյայան սիրով եղբայրական Սո մա-
թթթթթթ իմ եղբուն և Սո Տիրոջ առան լույս
տրոհ հայցում թյուր եկեղեցիների հեղեղ ա-
տեղի, Արաճառյալների Սո Տիրոջ եկեղեցի Այ-
րապետական Արաճառյալի գաղափարների՝
Ս. Օ. Տ. Արամ և Սո Տան Սանի Կիրիլոս Կաթողի-
կոսի, Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Անեա-
պատիժ Տ. Թորոմ Քրիստոնյայական Աստվածա-
կան, Կոստանդնուպոլիսի Հայոց Պատրիարք և
մեծապատիժ Տ. Ստրադո Քրիստոնյայական Սո-
թթթթթթի: Հայրապետական Սո օրիու-
թյունն ու սերն իմ եղբուն Սո եկեղեցի ու-
տապալի հեղեղոր դասին և ի պիտյուն աշխա-
րի հավայ Սո օրիուրի:

Սուրբ Ծննդյան ավետիսով եւ Բարձրյալի
գորակցության հայցով Մեր ողջույնն ենք բե-

րում Հայաստանի Հանրապետության նախագահ տիար Սերժ Սարգսյանին, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության նախագահ տիար Բակո Սահակյանին, հայոց պաշտպան ուժը ավագանուն, Հայաստանում հավատարմագրված դիվանագիտական առաքելությունների ղեկավարներին ու ներկայացուցիչներին:

Այնտաքեր ու շնորհառատ այս օրը, սիրելի բարեկամներ ժողովուրդ, արդենք, որ բեղեղենի մեջ առտղալուրդի երկակայն անևար փարոըը լուսակորի մեր ուղին եւ փարատի խավարեըը եւ Տըը մեր Բըրիտուո, ամեն ժամ առաջնըըը հի եւ օրին աշխարհըըը համակն, մեր կյանըը ու ջաևըըը բուրըը՝ հանուն մեր երկրի, աշխարհակուր մեր ժողովորի եւ Առաքեալական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

Զրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ.

Ձեզ եւ մեզ մեծ անտոխս:

Մարկավագական ձեռնադրություն Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

ղեցու անդաստանից ներս: Չգիտեմ, թե
դուք ի՞նչ եք մտածում այս պահին կամ ի՞նչ
եք սպասում եկեղեցուց եւ մեզանից: Եթե

սպասում եք փառք եւ նյութական հարստություն, ապա սխալվում եք: Ձեզ այստեղ սպասվում է գոհոգություն եւ անսպասելիք:

թյուն: Ի մոտ պիտի ունենաք, որ ինքնակազմակերպությունները զարգանան և ենթակայեն սոցիալականությունից պահանջվում է առավել զոհողություն և առավել պարտավորություն: Սրբազան հայրը նորընտանեկն հորդորեց նաեւ անմատչելի սիրով և նվիրողով (վե՛ր իրենց ծառայությանը՝ ի զորացումն և պայծառությունն Չալ եկեղեցուն և ի մխթիարությունն մեր ժողովրդի):

Երկրորդը ժայռ գնդի բոլոր ժայռ-
կավազների հայրապետական իր օրինու-
թյունն ու հայրական պատգամը բաշխեց
ևս ե. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրա-
գույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կա-
թոլիկոս:

Այսօր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանության շարքերում սպասավորում են շուրջ 140 սարկավագ, ովքեր ծառայում են Մայր Աթոռի տարբեր կառույցներում եւ Հայաստանի տարբեր Առաքելական Եկեղեցու աշխարհասփյուռ թմբուով:

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՆԻՍՏԵՐ

ՄԻԲՎՅԵԼ Ա ՍԵՐՎԱՏՏՃԻ

(1567-1576)

Միքայել Ա Սեբաստացին, ըստ Մաաթեի Դավթիմեդեոսի, առաջին գահակալող կաթողիկոսն էր դարձել 1567 թվին: Նրա աթոռակցիներն էին Բարսեղ Գ և Գրիգոր Բ կաթողիկոսները: Մական Բարսեղ Գ-ն մահացավ 1567 թվին, որի փոխարեն Միքայել Սեբաստացին պաթոկալիկ դարձրեց Ստեփանոս 2 Անեղեցուն:

Ստեփանոս 2 Անեղեցի կաթողիկոսի գործունեության մասին հիշատակներ չեն պահպանվել: Անտարադյան, երկար չէր ապրել, քանի որ երբ Գրիգոր Բ-ն աթոռակալեց, այլևս չև չէ հիշատակվում, ինչը հավաստում է, որ նա մահացել է դեռևս Միքայել կաթողիկոսի գործը: Ինչը Միքայելը, մահացավ 1576 թվին, Էր առաջին գահակալ դարձավ Գրիգոր Բ-ն:

Թուրքական տրակա Սուլթանյանը մահացավ 1566 թվի սեպտեմբերի 6-ին: Յուզբադը հրապարակ, իսկ Նուսրի 24-ին կրա որդին՝ Սեյիթ Բ-ն, թագավորեց Կոստանդնուպոլսում: Դարսից չէր ծանխմաղ շուրապե ահառ ու թակկարեղ կերերեղով դեպատկություն ուղարկել Կոստանդնուպոլիս՝ երեսալի կուսակալ Շահկուլի տրակալն գլխավորությամբ: Դրանով հաշտությունը երկու երկրների միջև տրոպվեց: Այնպես, որ Միքայելի գահակալության տառ տարիները խաղաղությամբ անցան: Իր Միքայելը գործել է, կասկածից չէր է, քայ տեղեկություններ մեջ չեն հասել: Հավանալի է, որ պաիսպանով էին հարաբերությունները կաթողիկոսի և Ազգալի միջև: Ինչպես չէր ենք Ստեփանոս 2 Սայմաստեցու կապեղությամբ, Ազգաղը 1565-ին գնում է Վենետիկ,

որտեղ 1253 թվից հայերը հաստիկ հյուրանք ունեին, որը գնվում էր իսկ վերակացու լուծ հայ ճարհետաղի հստողությունները: Մրակցեղ 1561-ին ինչպիսի է Նկրոդարաղ, իսկ 1565-ին Մեքիսեղեղի եպիսկոպոս: Ինչպես սաստիցեղ, Ազգաղը վալիցի երկար ժամանակ հայերից կշտարաղեղ էր, որպես իր արքայաղության միջոց՝ ձեռնառն էին եղավ տպագրության գործին, թե ուս է մեջ իր ուղեղության պատեղաղ: Ա. Օրմանյանը հակալեց է կարեղներ, որ Ազգալի վալեց լուկ պատրվալ էր, որ հալիսին Միքայել կաթողիկոսի ժամանումը ձոտ: Դառա՜ղ Դիու Ե-ի կապ դառնալ էր, որը փոխում էր Ազգալի պալեները: Մեք ինչպիսիսի տողը կր քաղաքակալությունը էր սկսել, իսկ Վենետիկը լուկին եղարկվել էր դրակ: Այլ իտաղը՝ Ազգաղ չէր կալեներում գուսիկ եղարկել կաթողիկոսին: Ազգալն էր գնվում էր ծաղը կարողության մեջ է չէր կարողանում հրատարակել ծիսակալ գրեղներ: Դրան խանգարում էին Վենետիկն էր Հռոմի գրաքննադատություն: Մա կարողացավ փայլի «Մաղմաղոց» տպել: Դրանից հետո նա հավաքեց իր գուլը՝ տպարանով հստեղեղ, և Ե-կավ Կոստանդնուպոլիս, որը հրադար էր որպես տպագրության կենտրոն և հնարավորություն էր տալիս արդարալատու օսմական իշխանությունների առաջ: Անտուղ գրուց կա, թե նա սկզբում ձերբակալվեց, սակայն տպարանի փաստով ազատ արձակվեց: Նա իր տպարանի հաստատեց հայոց Մր Նկրոդարու եղեղները, այսինքն՝ Կանկալի Մր Նկրոդարու եղեղեղու գնում կամ մոտակալություն:

Թե Երբ Ազգաղ եկավ Կոստանդնուպոլիս, հայտնի է: Հայտնի է, որ նա 1568-ին հրատարակել է «Տոնացրանը», «Տաղարանը», «Ժամագրիքը», «Դատարաղամատուղը», սակայն կատեր լակ, որ արդեն 1567-ին կրա տպարանը պարտառն է եղել, որտեղ տպվում է «Ժողը թերակալությունը» մանուկների համար: 1569-ին Ազգաղը գնում է Էջմիածին՝ Միքայել կաթողիկոսի մոտ, քանի որ տպագրության գործը Կոստանդնուպոլսում դիվարացել էր, և հավանալ է կարեղ, որ նա կուկուն տպարանն Էջմիածին տեղափոխեց լին: Սակայն այդ մասին ոչ մի տեղեկություն չկա: Այդ դեպքում է անհասկանալի է կրա Էջմիածին մեկնել: Շատ չանցա՜ղ Ազգաղը մահանում է:

ԳՐԻԳՈՐ ԲԻ ՎԱՐԱՐՆԵՎԱՏՃԻ

(1576-1590)

Գրիգոր Բ-ին քախտ էր փնակված հաջորդելու Միքայել Ա Սեբաստացուն 1576 թվին, երբ մինչ այդ մահացել էին մյուս աթոռակցիներ Բարսեղ Գ-ն և Ստեփանոս 2-ն: Գրիգոր կաթողիկոսն էր առաջացած տարիք ուներ և աթոռակալեց 78 տարեկան հասակում: Նա աթոռակալել էր դարձել արդեն 1557 թվին և այդ կարգավիճակով մնացել էր 19 տարի: Նա հովվապետներն պես իրեն երևո աթոռակալեց նշանակել՝ Թաղեղս Բ-ին և Առաքել Ա-ին, ովքեր էջմիածինցիներ էին: Աթոռակցիների գործուներության քաղկացուցին և դառնում աղաքավարիում քաղաղությունը, կուրակալն օսմակալությունն հավաքեղը և եկեղեցական իսկողությունն իրավունքեղը: Ճիշդ է, այդ կարող էին անել նաև կիրիսեղները, սակայն կաթողիկոսների՝ թեկուզե աթոռակալից, այցելությունները գաղաքավարել ավելի արդյունավետ էին: Աթոռակցի Թաղեղս 1577 թվի հուլիսի 21-ին ուղարկեղ և Վենետիկ և մանակալում Ձողեղս կուրակալում կառուցեղից եկեղեղը հիմնարկեղ՝ մեղ գաղաքեղեղով Վենետիկի թեկուզ պատրիարքեղ անմիջապես հեղա: Հաղկ է կել, որ հայազղի Անտու Սուրյան կամ Սուրիացին նշանակեղ է եղել Վենետիկում՝ նավակալության թեկուզավառում: Նա

անցավ դեղ է պատրաստել ժանտախտի դեղ և շատերին րուեղ էր փրկել մահից: Եղ այդ կապեղեղությամբ էր ողոել էր կառուցել ուխտի եկեղեցին: Թաղետուի Վենետիկ ուղեղորություն պատեղաղ հայտնի է: Ծանապարիտությունը կրոնական քնուրյ լուկներ, որովմետես նա Հռոմի պապին լիստեղեցել: Դ կիշան էր գրում է, որ կրա Հռոմ գնալու մասին քննաղեղանալիս հիշատակներ լին: Թաղետու Վենետիկում մեղ քննաղեղել ար քանի ամիս, իսկ այնուհետև անցավ Լեհաստան, որտեղ քաղաքավար իսկ հայ գաղաքավարեղ: 1583 թվի հոկտեմբերի 21-ին՝ Սուրյանշահ Եդրուկալու կամ Սարգանտուրի գրած նամակի մամակով, նա արդեն գտնվեղ էր Մայր Աթոռում:

Այս շրջանում հաղաղությունն օսմական ու պարսիկների միջև խախտվեղ: Հայաստանը կրկին հայտնվեղ պատերաղով հորհանակություն: Շահ Թահմասպ մահացավ 1576 թվին՝ թուրակաղեղով կամ ինչը դառնալ անմիջալու քաղիկեղում: Նա ինեկ հաղաղ էր նշանակել Չեղարսին, որը կուկն օղո սպանում է իր եղաղի Իսմայիլին: Սակայն Չեղարսին էլ իտեղեղեղ՝ ընդամենը 1.5 տա: իր անց:

Հայրուկալությունը՝ էջ 4

ՆՈՐ ՆԵՄԱՎՈՒՄՆԵՐ

Ա. Ս. Օ. Ս. Տ. Հարեղին Բ Շայրագույն Դատարաղը և Անեսայն Հայոց Կաթողիկոս տնտրությունը մի շարք եկեղեցականներ իրեն իրեղեղը ծաղաղությունը կշտարակեն Հայաստանայալ Մաաթեղանի եկեղեղից տարեղ թեկուղներ:

Ս. Ազգալ կրո-Հովակիմյանը, ազաղեղով Սյունյաց թեկ Սյունիցի կաթողաղեղով պարսկականությունները, ծաղաղություն էր կելել Կանաղայի հայոց թեկում:

Ս. Հաղկեն արեղա Յաղիպեղ նշանակվել է Սյունյաց թեկում՝ որպես Սյունիցի փոխաղաղեղ, Ս. Կորեն արեղա Մաաթեղանի՝ Հոնաստանի հայոց թեկում:

Ղեղարաղակումը սպասաղորդը Ս. Հաղկեն կրո, Թուսնայալ ծաղաղություն է կելել Հաղիպեղի հոգեղոր իովակությունում:

Ս. Ալեկուն քախան Վալեղարմուկյանը (Վալակալի) հայոց մարդաղիական ճնմանալ փոխարեղել է Ավտարաղիայի և Սոր Չեղարաղի հայոց թեկ՝ որպես Սյունիցի Մր Հարություն եկեղեղի հոգեղոր իովակ, Ս. Հաղկե քախան Վաղիպեղ (Սյունյաց թեկի Սյունիցի փոխաղաղություն) հոգեղոր սպասաղորդությունը կշտարակալի եղիպատուի հայոց թեկում:

ՆՈՐ ԴԱՏԱՐԱՐԱԿՈՒՐՅՈՒՆՆԵՐ

Մայր Աթո Սուրբ Էջմիածնի Հրատարակական բաղինը լույս է ընծայել «Հայաստանության» շաղիք՝ Տեր Իսայիկեի «Հայաստանուհ» Ա. հատորը, որը պարունակում է Տեր Իսայիկեի Հայաստանուհի փետրվար ամսակ տեսնի սրբող վաղերին և վկայաբանությունները, ինչպես նաև: «Հայաստանաց Յամասուրի»-ի չորրորդ հատորը, որն ընդգրկում է Հայաստանուհի ապրիլ ամսակ վաղերին և վկայաբանությունները:

Հատորները կազմվել են աշխատասիրության և խմբագրության Մայր Աթո Սուրբ Հրատարակական բաղին տնտեր Ս. Եզնիկի արը: «Դեղություն», աշխատանքությամբ Ս. Վարեղյան և Լ. Քարիկյան:

Մոլեղավոր այս աշխատասիրությունները տպագրվել են «Մարգիս Հարեղեղան» հիմնաղարմի մեկենասությամբ:

ԵԿՐՈՅԱԿԱՆ ԵԿԵՐՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՆՏԵՐԱԽԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՄ ԺՆԵԿՈՒՄ

Դեկտեմբերի 15-19-ը ժնեկ Էուենիկ կենտրոնում տեղի ունեղավ եղուական եկեղեղեղի կոնֆերանսի կենտրոնական կոմիտեի անտրակի հստիղաղում, որի թեղաղումը Ֆրանսիայի Հռոմ Օթոթորուր Տեղեղու Էմանուել Մեղուղաղիղը (Տեղեղական Դատարաղություն) ընտրվեց խախա:

Մաաղիկա երեղ տարիներին Մայր Աթո Սուրբ Էջմիածին «Եկեղեղեղներ երկիտության մեջ» հեղեղենալմումը երկաղայցեղուկ է Արազեղանի թեկի առաջնորդական տեղաղակ Ս. Սկրուլի վրո, Դողուլյան՝ «Եկեղեղից և հասարակություն» հանեղանիմումը՝ Մայր Աթոի եկեղեղից և պեղություն հարաբերությունների բաղին պատաս:

Խաստաղու, փոխիկվանալեղ Ս. Մեղուղալ արեղա՝ Դարսանյանը, «Մեղուղայի հարեղեղու» հստեկ նախմումը՝ Մայր Աթոի եկեղեղեղական բաղին պատասխանատու Ս. Դողուրի քախան Ավտիսիանը: «Եկեղեղական կոմիտեի քննուղեղ և հաստատու կոնֆերանսի 2010-2013 թթ. ծրագրային ուղուրություններ, անտարարծ կառաղեղ կառուցի ֆինանսակալ փնակից: Հաղիպեղան ընթացումը կենտրոնական կոմիտե անտանիկ հայտաղություններով հստեղ եկավ կուրակալեղան զաղաքաղորդիկ և Իտաղիկում զաղաքակների փնակի լեղաղեղաղ: Մասնակիցներն անղաղարանն Թողրեղայում կրոնական փողաղմաս:

Նույնությունի փնակիկ և ծանոթական դրան ուղուրությամ կոնֆերանս և եկեղեղեղի համաշխաղային հստիղիկ հաստաղեղ մոնոթողիկեղանիկալեղի աղաղաղություններին: Մարտարաղ կառուցողը Գրատասիկ Հրատարաղությունում ազաղին և կրոնական փողաղանությունների իստիղներին, դրան անաղուրաղ հանեղանաղաղություններ տրոպին ԵԵԿ զղաղաղը քաղաղաղաղին:

Ա. Ս. Օ. Ս. Տ. Հարեղին Բ Անեսայն Հայոց Կաթողիկոսի օրիտության եղուրակալն եկեղեղեղի կոնֆերանսի կենտրոնական կոմիտեում Մայր Աթո Սուրբ Էջմիածին ներկայացում է Միջեղեղեղանալ հարաբերություններ գրասեղակի վաղի Ս. Հովակիմ վրո, Անտուկանը:

ԱՄԱՐՈՅԱ ԺՈՒՏԵՐ ՄԱՆԱԿՏԵՐՈՒՄ

Ա. Ս. Օ. Ս. Տ. Հարեղին Բ Շայրագույն Դատարաղը և Անեսայն Հայոց Կաթողիկոս օրիտության և չ3 աղաղաղություն և սոցիաղական հարեղիկ նախարարության աղաղեղությամբ Մայր Աթո Սուրբ Էջմիածնի Զրիտանեսալն դատարաղության կենտրոնը Անտարիկ և Սուրբ Մեղուկն տրեղիկ աղորդը չ3 ութ պետական մանկաղությունը իրականացեղ «Անտարիկ ժպիտիկ մանկաղություն» ծրագրից:

Ծրագրիկ իրաղորդումը էր Տիկիկային արմուկեղ գործեղեղի միզաղային միուրյան հայկական կենտրոնը և «World Vision» միջեղեղեղական րաղեղորանական հիմնաղարմի հայաստանյան գրասեղակի հետ համագործաղությունը:

Ծրագրի շրջանակներում ցուցաղուցին տիկիկային թեկաղություններ Սուրբ Արզ հաղաների ուղեղեղում ամանուրյա ներկայացուկներ: ԵՂԿԻ

տնտեր Ս. Հարեղան արեղա Նավասարաղան մանկությունի փոխաղեղեղ Մայր Աթո Սուրբ Էջմիածնի և Անեսայն Հայոց Հայրաղանի օրիտության էր: Տնական հստիղաղությունը և ամաղուրա քաղաղաղաղությունը հետո մանուկներն քաղիկեղին նաև տրեղանուրյան կերեղներ:

Լուստանյան կուրեղը՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈ ՍՈՐԻ ԷԶՄԻԱԾԻՆԻ ՏԵՐԵՎԱՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԳԻ

ԵՓՐԵՄ ԱՍՈՐԻ

Սկիզբը՝ 2009 թ. թիվ 23-24

Մասնավոր Ստեռնիոն բեղին կոյուղա-
նի հոր մայրիկը, կապալան մե, Ե Կոստիգին
կենդի մեծիկն Որդին: Մտորդիկն ճարտա-
նապետը, ինչեւորն էր տարտ արգակուն էր թո-
րովայնի տառտալին մեջ, կիտուն հոր հորե-
նի ճոր ճորըն էր կիպան մեջ: Բաճորդիկի հո-
րոթույթը կմարմունքա բեղին էր թի փո-
րովայնի մեջ, Եր թորթույթունը կանթնաձա-
կտն Բակըն էր կմարմունք: Եր թարտը թրվի
մեջ կլնուր ու կքանարիկ Արապի պատկերըն
էր անեանակ Սաղավն կմարմունքի՝ ծնե-
լու բեզին: Կարագաճիւր, որ ճոճեց ճա-
ղը, կտորոպ ու կմարիկի հոր երեքսան էր Լա-
նուր կզին չաշարիկ քոնակակի ծառայու-
թյունը: Մեծամասնը կկնկվի թոր որովայ-
նի մեծ մարմունքունի՝ իրենի մարդ կենի
չաշարիկ: Կին քոնակել էր թոր մեջ էր Ե
քոնակել ճորիկն, եկել էր Բո մեջ, Ե Երկնիկն Ե
Երկնիկն էր ին Լաւակը: Բոք աւեցը թ մեծա-
կովուէր էր ապա իրական, քանիկ դառ էր
մեծամասնը թ մեծամասնայն պարագայով:
Բոք այր թի անեանակ՝ պարագաբերին իրե-
նի, քանիկ Բաճորդիկն գորդուրուն էր թ
կուտարայն պարող: Եր լուծիկ թր կուտա-
րայն կկնք, քանիկ լուտափայ ճառապա-
լու կկնար էր քոնակիկ թր մեջ: Եր ճոճիկն

ՆԵՐՔՈՂ

Ասված Զրիստոսի Ծննդյանը

Կարևոր ամսաթիվաբար խորհուրդները, քանի որ մեր Մարկուկը Մատնո Ռոդրիկ է, և քանի որ՝ քննոր է մի՛ խորհիտ, թե՛ ինչպե՛ս, ո՛ր, ինչպե՛ս է ինչի՛ համար, որովհետե՛ս Յորդիք Մեծական անքնելի է ո՛ւ անհասանելի: Եվ որպեսզի հայտնաբանե՛ս հավատա՛սել իմ խոսքերի, ետ իմ սիրուը հաստատելի՛ լայր հա՛ստատելի մեջ, ցույց տա՛լ թե՛ կա՛ն, անս էրի-սարթը՛ն քո ազգակա՛նը՝ ծեր առի՛ւթը, ի՛նչ է ետ իմ օրերի կա՛նահանսի մատուկ կմի, և այս համար՝ կոչվելի կճեղորոր ա՛միսն և, քանի՛ք Մատնո համար՝ անալոգիելի բան կա՛ն, և ետ կալիկի բան է իմ խոսքերի բան կա՛ն: Մատնո համար՝ ամեն բան յորովի է: Եթե ժողովուրդը համար՝ որթը՛ն է պարտը տալիս, ապա՛ կուսակցի իրական է ինչի՛ է անհատրի: Զե՛ Զավակը՝ անքնելի է ո՛ւ անկանելի, և Լորս ամառի՛ կա՛ն չափե՛ս է հարցել, այ՛ միայն սիրուը՝ ետ ետ առաքելի՛ք՝ բերելու Լորս անկեղծը, չիամարտակելիք քննել, այ՛ առանձն հավա-սակելու անալոգիականելիք, ինչ որ [սեղն] Լորսիկ: Չիամարտակելիք հարցնել, թե՛ ինչ-նո՛ւ հավ ինչպե՛ս, այ՛ լուր ընդունելիք կհա-մարի՛ համարնալ:

Տանք, քննողներ, որ հարցումն էր, որ
օգտակար է, և հարցումն էր, որ արդի
պատճառ է հանում: Մարդ կը, որ քննում է
և մի կ պատճառ, քանի ճշմարիտ է, և
մարդ կը, որ քննում է և տարակուսանքի
տախտն տրա գործ: Հարցվածներն իր
խոսքը երկու պատկեր են մեկն սիրի, մյուսը
հասկանալով են: Մարիսն, որ սիրով
հարցնե, չմեղադրվե, քանի իմաստա-
լույթյան կանցած ճշմարտությունն ուսանե
և՛ ճաշարիտ, որ երկուստեքստս հարց-
նե, պատճառված ի՞ր դատապարտու-
թյունն ընդունե: Նույն կատարյալների եղ-
անք միապես հարցնե, և նա երկուսին
նույն կերպ չպատասխանե: Հրեշտակ
դատապարտում քննական, քանի կ
պատ. թե՛ «ես ինչ եղավ կմտնամ այդ»
(Դուռ, Ա 18), իսկ Կոյսին առանց մեղա-
դարձն օրենք մեկնարկան պատկեր: Հորմար
գովիք թողման հավաք, ով ժամատակ,
քանի տա անկատարությունն իրավունք
ճշմարտությունն: Եվս, որ չեղմունք,
մահ ճաշակե, քանի որ հարցնե, չանց լե-
նե, և քանի որ հավատա և չիարցնե,
կործանվե: Չորրև ճաշարիտ համար-
ված, որովհետև հարցնե, քանի տեղ կ

որ չսեղծող հարցներ: Մայրամբ, որ հարցնեք, փակեց հերոսաժողովների քննությունը. քանակի էե՛ս նա հարցառաջ չկրներ, ևրա Ձափակի պատճառով: Երբայրհում մեծ գաղթաթղթություն կկենե: Զարկեր, թե՛ «Հայերն զեղ հետ են» (Ղուկ., Ա 28), եւ լո՛ւր, հայիրյուրջութեանը, իբրեւ որդի արթեր, կկողորեն չախարհը: Եթե որդեշտակի մեկնությունից հետո էլ դեռ շատ են գաղթակալողները, ափալ էրե՛ս Կույս շատ են որդեշտակը բազարառե՛լ յիկեր, իրչէ՛ս չէն անի:

Կասկած մեջ տրիպայ է Մարիաին, ով քննե ճմարութեանը և հեռնշտանութեան տնոնե կարապայ ճմարութեանը: Առանց հաղցան չէր լինի քատապիսան, և առանց քննողի չէր լինի քննութեան: Երբ հարցոյն, «Ինչպէ՞ս կ'լինի իմ այր», քնո, թե՛ «Անոր չորիկը կ'զգ քեզ վրա, և Բաճոյնիկը գորրոյնը հովանի կ'լինի քեզ» (Ղուկ., IV 34-35): Քնո, թե՛ Կոյսի սեռ քնակելիս Մարո Չորիկը և Բաճոյնիկը գորրոյնը, ապա՝ ո՞ր կամարանիկ Չորիկը կրտսեր առէ Նոյն, քան- չի Բաճոյնիկը գորրոյնը սիրելի Ռոյնի և, և հեռն ինքն է Մատն խմատապիսան ու քաւոնը: Գարրիեթի առակը՝ ով կ'նկերողն ճմարութեանը, և կ'ամր հեռնշտանութեան ու ո՞ր կ'ստեղծող կ'կնչի ստուգութեան: Ո՞ր էր հասու հոգեղեն խորհուրդդեղին հոգեղենի և, և կ'ամ ո՞ր էր լոյրմ կայաթել խորի խորեղենը, և թե՛ ու հոյնեղեն: Ո՞ր կ'ա- լող էր պատել Մատն Ռոյու մասիւ Նոյ կարապակի և, և կ'ամ ո՞ր էր իր չոր պատասխակցի առակէ հավատարիմ: Դո՛ւ խորիսորակիցը հայտնէ, որ կ'ա Բաճոյն- լայիկ գորրոյնէն և, և տակակիլի ոմանք համարանակելեղին նմանատեղի Նոյն ծնու- լող, ինչպիսի՛ք՝ արիւթեղ չէն գործի հեռնեղ- կուսեղեն, եղե՛ս կա լոան լինեղ: Տե՛ս, թե՛ ու քնն լալ էր, որ Մարիաին հարցոյն, քանի՜ չէ- թե՛ լոան լինեղ, այդպիսի ճմարութեանը երկրի վրա ծագա՞ն չէր լինի: Զարցոյն, տնոն- թե՛ և պոյնեղենն չեղնացալ: Փակեղ եղեղ- թանձորեղի թերեղենը և կ'կնչեղ խորեղեն, Ռոյագա՞ն ու ու չննի աքնելեղին: Իր ստրոց Ռոյու հանեղ ընդր խորիսորդեղեն և սիրով գոլեղ իր եղեղիկ սեղակալ տուրի առեղ: Իր տունը լոյնց տրեղութեան ու առաքիլու- թեան և Նոյ պատերը զարդալեղ արդա- լութեան գոնեղեղ: Նոյ սե՛ս լոսակով մար- ցադիտնեղ կասա՛ն իտիսորիալեան, և

Ներ հեղուկայմբ Ե անուշահոտ ծաղիկներ լուսավոյմբ: Կուսական պատմութանսնեղով քափեցեցոյմբ արքունական հողը Ե արկա վրա սփեցեց ճշմարտութան պայծառ ծործոբ: Իր լապտերի մեջ լցրեց զովեղի որդոսմծութան ծեղը Ե իր տանգը զուխարեցեց աստվածային իմաստութայմբ: Իր բուրվաճը վառեց իր հավաքված Ե անուշահոտութան բոցից Իր արդրեցեցով: Կրա մեջ քնուծեղի խուկն լցրեց օրինութան եղով, Ե իրա տանգից անդադար փառաբանութան ծայն հեցեց:

Մեն ձեռագրավորի հրամանը ելավ, և դրանից հետո լսելիքի դռները մտավ Թագավորի Որդին։ Երբ Կոյսը հիշեցականի ասաց, թե՛ «Սկսե և մոռնե և Տիգրը աղախի՛ր, թող ըր խաղի համայնակս [լին ինձ]» (Դուկ, V 38), տեղի խաղը և Մականյան ընդունելիքի մեջ։ Սկսեց թե՛, ինչպես ոմանք են աւտով, թե՛ հիշեցականի գայում առաջ իջել էր Կոյսի մեջ, եթե այդպես լինար, զարմանալիք չէր [լին]։ Բայց անցը էր ևսին ավետել Կոյսին, ինչ ևս էր բարի կանգով և սուրբ ազատությանը ընդունելը։ Այսին։ Գոյնին այն էր, որ Արց գալուստը իտևադիտությանը եղավ։ Ինչպես Սովետը, ըմ ժողովրդին ավետելը, եթե ինչուն է Բաթրիդյան, և երբ մամուլից ծերերն ու Սովետը, Բաթրիդյան իջավ Սիւնեական [եղանկ] առաջ, այսպես է Գաբրիելին ավետել, և ևս մարդկեց Սուրբ Դոգով և երգով աստվածաբանի տաճար։ Լուսափայլ ճառագայթը ծաղեց Մարիամի մեջ և թափանցեց Դոր Լուսափայլի։ Իջավ և թափանցեց ասարաւս սրբուհուն և երբ քանդակներուն ճոխանում էր Իր Դոր աս կողմուն։ Մտակ ինդելեք աղաքսի մեջ, և երկինքն ու երկիրը [լին էր իսկ փառացը, Կոյսի ծոցուն էր և երկրվեական [կազմի, արժողուցիկ] Մարիամի մոտ և ամբողջովին Իր Դոր մոտ և բոլորի մոտ։ Լստաւս քերովներին վրա և մարդիկ հազած, ցայց գոնվուն է բոլոր աստվածներին։ Զարիտուն ու դաւեղը, իհասարակ ու հույւրեղ, սքանչաւուն և գրողութունները, դրոլուն է [եղեկները, գոլուն է գտելը, քարաշուն և հիշեցականներ, օհիւսուն է քերովները, սքանչաւ սերովները] ու Արց մեծության փառաբանությունն էր ընդ առաքունը, և Ինքը ընկակուն է Կոյսի ըրովայունը՝ երկրորդ ընկակուն, որ հաւեց ախարի երկուսի վրա։ Իր ծնողով թե՛ք աշխարհի երաւանակները և ստեղծուն է դրանք, եղավ Մատուկ Կոյսի մարմնեղանակը։

Շարունակությունը՝ էջ 7

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՆԿՈՍՏԵՐ
ԳՐԻԳՈՐ ԺԲ ԿԱՂԱՐՇԿՊԱՏՋԻ
(1576-1590)

Սփիգոր՝ էջ 3

Գահ բարձրացավ շահ Թահ-
մազի ամազ զորի Մուհամեդ Խու-
լիբաբնուլահ: Գահակալական այս
զգվողությունն ուշադիր հետևում
էին Օսմանյան կայսրությունում,
եւ թուրքերը հարմար գտան վեր-
սկսել պատերազմը Պարսկաս-
տանի դեմ: Նպաստով, անշուշտ,
նոր տարածքներ ձեռք բերելու էր:

1574 թ. դեկտեմբերի 21-ին Սուրբ Գեորգիան հաջորդեց իր ժողով Սեյմի Բ-ին: Ըստ Սուտուխովի՝ Լայա անունով կողոփաշային նշանակեց արազովը բանակի իրավաստարով, որը 1578 թվի իուլիսի 23-ին փայտին հաղթող խաչի տարավ պարսիկներին դեմ: Դրան նմանատես նվաստեցեց այն խաչավանակը, որ պարսիկների հանդիպակցեցեցին զոհ դարձավ պարսից իրավաստար Զառ-գան: Սեպտեմբերի 8-ին Լա կո-խին հաղթանակով տարավ պարսիկներին դեմ: Ջանակ գետի ափերին: Հայաստանն ամբողջությամբ նվաճվեց: Գրավեցին

[illegible]

լեւելից են, խարդավանքների
պատկերները հարմարակապող
պատկեր արդյունավետության
պակի շատ էին (գրեթե) հարմար
արշավող օսմանը: Պատ-
րասխական փորձությունները
շարունակելիս մինչև 1584 թ-
վ.՝ հատուրաբանի հաղորդեց ա-
հապող կերպ, որն սկսեց ազդա-
պեց հենց լեւելիս մայսմանը
կեր: Օսման Ժախար, որն պահ
Կոստանդնուպոլիսը ի վերստու-
մեջ, 1585 թվականի արշավան-
քները Մարդաստանի ուղու-
թյամբ՝ խորհրդավոր Պարսկա-
ստանի խորքերը: Սակայն լուռու-
կա հիմնականում ի մահացի-
սկ պատկերացրեց ի ծանի հա-
թյան տարած: Օսմանները շա-
րունակելիս պատերազմի ի
ստիպելիս պարսիկների հաշ-
տուրդը կեսը 1590 թվ ճարտի
Չիլիս: Լուրիստան Շահիրդը,
21-րդ, Մարդաստան ետե-
րեց, Կիստանի ի Լովկասի
պատկերացրեց սեղան Օսմանիս
կապողները:

թյան վիճակը ծանրացավ նույն-
մեղ հուղարանայի օրոք՝ հատու-
կապես այն բանից հետո, երբ
Համզան սպանվեց: Գահակալա-
կան խորվմերի ժամանակ մրցա-
կիցների կողմից նույնացվեց Մու-
համեդ հուղարանը, եւ փաս-
տորեն իշխանությունն անցավ
Համզայի եղբայր Աբասին, որն իր
հաջորդությունների համար Մեծ
ստիտորեն ստացած Շահ-Աբաս
էր: Նույն ժամանակահատվածում, այն

կայն, գործնականում սկսվեց 1590 թվի հաշտությունից հետո, չնայած 1585 թվից շատ գործեր արված էին նրա անունից: Դենց նա էլ գնաց հաշտության:

Պատերազմների հետեւանջով խիստ աղետահալ վիճակի մեջ հայտնվեց Եջմիածնի Մայլի Առօրը:

Շարունակելի

Бүтээгдэхүүн зориулалт:

33 ԳԿԿ թողարկեց ակնարկ

ယုဂဂန္ထပုဂ္ဂ

ԷՄԱՆՈՒԼՆԵՂ ՔԻՆ. ԵՆԱԲԵՐԵՆՆՆԵՐ

Որ ունե գնալուին իմ եւ ընդէ գարին իմ, Յիս բնա-կեցից, եւ ես ի նմա
(Յով. Ժ 57)

Ահա, սիրելիս, ապաշխարեցի, խտաովանեցի, հիմա եկե ևս վերջին մեծ գործի համար, եկե եւ ճաշակուե՛լ։ Միտքդ ի՞նչ է, քաղցած եւս. կը կշռասան միթէ նշխարի այս փորձ մասնակիւ՝ ճաշ կը դրոսայ եղծ համար գիտու մեծ բաթարակած հացի այլ փշանկեք։ Ի՞նչ փնդդ ուրիշ է, որ եկեք եւ հարողորուե՛ն։ Բայց գիտե՛ս՝ հա-րողորուելի ի՞նչ է։

Հարողորուել նշանակում է մասնակից լինել, մասնակից լինել ո՛չ թէ հասարակ հացի, սովորա-կան ճաշի, այլ հոգեւոր հացի, որ այնպիսի փառաւոր ճաշի, որ Ինքն Յիսուսն է պարտաւոր եղծ հա-մար, որ այնպիսի լոյսնաւոր, չւ-տանա ճաշի, որտեղ Կոնաւորը իր հիւրերին հացի փոխանակ տա-լիս է իր մարմնի եւ գիտւ փոխա-կան՝ Իր արիւնը։ Եւ այդ սեղանը, որ քաղցուն է եղծ համար, սովոր-ական, հասարակ մարդու սեղան չէ։ թագաւորական ճոյր սեղան է։

ԲԱՆ Ե. ՆԱԴՈՐՈՐՈՒԹԻՆ

որ հաղորդութիւն այն հացն է, որ Յիսուս ստղծեցեց մեզ խնը-րէ։ «Չիաց մեր հաւաքագործի տո՛ր մեզ այսօր», գիտե՛ն, որ տ-ղորդական հացը մարմնի կենդա-նութիւնն է պահպանում, իսկ հա-րողորդական հացը՝ հոգւոյ կենդա-նութիւնը, գիտե՛ն, որ այն գերա-գանց հացն ունեւո՞ղ յաիւտեան կարող էի նա պարէ։ Բայց հարո-ղութեան տուած օգուտները մի անգամից չէ՛ գզում մարդ, այլ շուտ-շուտ հարողորուելով՝ կերչել է նկատում։ Շուտ-շուտ եւ արժա-նապէս հաղորդութեան խոյն եւ պատանով, ինչ որ երեխային։ Ե-րեխան իր մեծնալովն է՝ նկա-տում, բայց երբ իր տարի առաջ հագած շորը կորից է հալւում, տեսնում է, որ կարծ է գալիս ի-րան, ապա թէ գզալի կերպով ի-մանում է, որ ինքն սեծացել է։

Այդ, առաջին քրիստոնեայն ա-մեն որ էին հարողորում, բայց հի-մաւ։ Ի՞նչ խելագարութիւն է, ա-տում է ու Ունեւորում, Քրիստոս այս տարի հաց հսակագործայ հաց ստանալէ մեզ համար, բայց չաւտեղ չլինել եւ տարեկան հաց։ Այդ էր մասնակցայ մարդին, իսկ մեր մասնական կան շատ մար-դին, որոնք ոչ թէ տարին մի անգա-մ, այլ հիւն տարին մի անգա-մ եւ հարողորում, իսկ շատերը չեն էլ հարողորում։ Եթէ այն խելա-գարութիւն է, հապա այն ինչ է։ Կա-րելի է, դու ամեն՝ եւ այն պատճա-ռով եւ ուշ-ուշ հարողորում, որ իմ առաւած եւ գզում մատուցո՞ւ փր-կու։ Միեւնոյն չէ՛, եթէ ասե՛ս՝ եւ կրակին չեմ մտնելու, որովհետեւ իմ մրտած է պարէն։ Կարելի է, եղծ անեղատիկ անելու համար, պատճառ բերել քո անարժանո-թիւնը, բայց այդպէս մտածելով, ո՞ր հրաժարում եւս բժշկից, ո՞րովհետեւ իրական եւս։ Այնինչ՝ «Բժշկը ոչ թէ առողջներին է հար-կաւոր, այլ հիւանդներին»։ Եւ եթէ շուտ-շուտ հարողորուելուն արժա-կէս լինել, ուշ-ուշ հարողորուելուն ինչ-պէս արժանի կը լինե, եթէ մի

տարուայ մեղերից թիւը շատ եւ համարում՝ հարողորուելու հա-մար, երկու տարուայ մեղերից թիւը անել չի՞ լինի։ Չէ՛ որ միշտ այդպէս ուշացնելով՝ պտը եւ այն-թան ուշանա, որ ամենեին էլ ար-ժանի չես լինի հարողորուելու։ Չարմատաւն է։ Ինչ որ Մատուած, մեզ վնասակար համարելով, ար-գելում է, այն անուն եղծ, իսկ ինչ որ օգուտակար է համարում, նրա-նից փախչում եղծ։ Այսպիսի ու Ե-ային ամեն՝ Այս պտից չուտե՛ք, կերան, մեզ ստում է՝ Մե՛ք, կե-րե՛ք, չե՛ք ուտում։

Առաջին քրիստոնեայն ամեն կողմից գնում էին Չիքեթեցա [եղծ] համբողւոր այն տուր տեղը, ուր Քրիստոսի համբաժնուելու յետոյ մնացել էր Նրա ոտքերի հետքը։ Իսկ հիմա ամբողջ Քրիստոս բազ-մա՞ծ է ու սեղանի վրայ, եւ ոչ ոք չէ՛ ուղւում մտնելու։ Նրան։ Այս պա-ճառով եւս գանգատում է՝ «Չի՞նչ օգուտ է եղծ յարե՛ն իմե՛ս», ի՞նչ օ-գուտ ունի դու, ասում է, Իմ արի-ւն, ի՞նչ օգուտ ունե՛մ եւս, պա-ռաւտեղով եղծ համար այս երկա-կին կերակուրը, երբ դու, սովակուկ

լինելով, հեռու եւ փախչում՝ Իմ հացը չուտելու համար։ Ո՛ր, ի՞նչ գուր է կողովում Իմ աշխատանքը, ինչ գուր պատրաստեցի եղծ հա-մար այն կենսատու դեղը, եղծ ին-սանց լինելով՝ հրաժարում եւս ըն-դունելով։

Այնինչ՝ սուրբերից մեկը հա-րողորուելու ցանկութեամբ այնեւ տր լիւարում, որ հարողորուելու օր սատուիկ գանգատում էր ժա-մերի ուշ անցնելու, եւ երբ միայն մի՛ ժամ էր մնում, «Մի մեծ միայն մնա, ասում էր, անա շուտով գա-լու է իմն ժամ Յիսուս»։ Իսկ մաշ-բաւուն կոյտերից մեկը ասում էր. «Եթէ հարողորուելու օրը հարկա-ւոր լինէր անցնել թշնամաց սեղ-րի միջից կան երկնից մրդկան կայծակների միջից, ոչինչ երկու-րդ կարող արգելել իմն ու սեղա-նին մտնելուց»։ Բիւշո՛ւն, ինչ դրանք այդպէս որողութեամբ հա-րողորուելու սիրով, որովհետեւ էլ գիտե՛ն, որ հոգին անելի է շա-հուում մեկ անգամ հարողորու-ելով, բան թէ ամբողջ շաքաթ լոկ հաց ու ջրով պահը պահելով։

Շարունակություն էջ 8

ԱՄԱՆՈՐԸ ԺՈՂՈՎՐԻԻ ԼԵԶՎՈՎ

Սիլիգը՝ է 5
Օրինակ՝ Կարանը (Կան, եր-գեկա, Մուս, երգեկ, Սպասում, տոտրոլորի միջին թաւ, Բաաւոր, Ապարկելուի Կերին Յոնոք, Բաւե-նի Մուտուր, Կարի Բուրազա-րա, Մոնաի Մանդա, Բիթիկի Դոռնշուր, ԿարաՊուր (Հատաի), Կարաթեք (Կու, Կարաթիկ), Կա-րեռն (Երգեկան), Գարառն (Ուղծ), Որոտաւ, Ետաաւաի, Կարբեր, հարտերի Բազմաւն, Զարաթ, Կարանին Մեղեւել, Բիլի Զարդիթ), Գրաւաթո՞ (Մուսաթաթ), Գա-րաթ/գարաթ՝ (Այսլաթաթ), Գա-րաթո՞ (Մուկապ), Գարոթ (Չիշ-կանապ), Գարոթ (Պոպի), Կա-րեռն (Միսիցիւն, Կարիկ), Կա-րեռն (Չալկայի Կարա, Գանա, Եւն Սամալու), Կարոթ/Գարոթ (Այկ), Կարաթոն (Բուկանուկ), Կը-լընդոք (Սասունի Մեղեւել, Կա-րեռնոք (Մուշ), Կարիտ (Սիսի), Մամազար, Կիսաթաթի Կիսա-սան, Բեճան), Կարիթեթ (Բալիթ), Գարոթ (Չեթուն), Գրուր (Ալե-րիկ), Գարոթեթ (Յան), Գարեթ-նոս (Բեյալ), Կարեռնոք (Մարաշ) եւ այլ։

իցն պատրաստված մի տեսակ քաղցրեղեն» (Նոր Լախիշեան), Գարեթոս (Չեթուն), Կարիթոսոք (Բուկանուկ)՝ «Կարանիկ կեր» է այլ։

Եղեկացիներին քննող է Կա-րեռն բառը, որն ունի «Կարանի» առթիվ մեկին կեր տալ» իմա-ստը։

գ) Ամանորայ տոնն ունի քրի-ստոնական մի շարք անկանու-թեթ։ Ազաթանեղուի Պատմու-թեթ էր եղծ Յովհաննէս Կարապե-տին տոն օրիկ հաստատան հետ անելով է ինչպէս անկել է Անա-ւորը։

հունկարի 6-ը համարել է տարվա սկիզբ։ Այդ պատճառով ժողովու-րդը կոր տարին անկանել է ջրոքի-րեք, ինչպէս, օրինակ՝ ջրոքիթեթ (Ապարանի Դալայի, Արագած, Ամոս), ճրոքիթեթ (Շինուայր), ճրոքիթեթ (Գորիս), ճրոքիթեթ (Խննոթեթ), ճրոքիթեթ (Զարա-հուն, Գորիս խուր, Ապարաթ), ճրոքիթեթ (Կերիշեթ, Բոսն) եւ այլ։

Բուկանուկում եւ Սասունի Յոնոքը գրուող ամանորը կոչում էին արտի 6-օրիկ կան Գարիգ։ Յանշեկիսեղը եւ արարանեղի-սեղը համապատասխանութեան տունը ասակատաւաթաթաթ կոչում էին Գարեռն եւ Կարաթա։ Յանի հայեղ կոր տարին անկա-ւում էին ճեշէն դեք, այսինքն՝ Տյանշեկիսեղաւ։

դ) 18-րդ դ. Սիւնեոն երեւակե-տումարը, ինչպէս իսկ ուրիշ տո-մարի, հայեղը հունկարի 1-ը ըն-դումն էր որպէս տարեկան անի-րը կոչում էր տարի։

Ժողովուրդական խոսքում անի-րի շատ տարածակալը Նոր տարի կանակցեղութիւն է։ Այսպէս՝ Նոր տարի (Կու, Ապարանի Կարեռ-նիս, Օնանալաք, Գորիի Կարեռ-նիս, Մանակերի Գարեռն, Բաթուն, Յանկայի Դարուն, Մա-զար, Բուրանալ, Բաւեի Ալի-ճազակ, Ապարկելուի Տոսու եւ

Կերին Յոնոք, Կիսաթաթի Ա-լաւաւան, Պոլիս, Բուկանուկի Լի, Գարաթեթ Այթաթի Գրու, Կարեռն (Խտրոլորի միջին թաւ, Խտրաշեթ, Թալապան, Ա-ջաւոր, Խուրաշեթ, Մասիս, Շու-րիշեթ, Մրգաշաւ), լըլիս Կար (Կարիթեթի Մեթուն), Նոր տարի (Արաթաթի Բեճան), Նոր տարի (Բուրալաք, Անա-ւոր), Նոր տարի (Հատաի, Բա-լաթեթ Կարիթի Գրու), Նոր տա-րի (Զաթեթ, Մուճուճաթ), Նոր տարի (Զաթեթ, Տյանկաթա, Մա-րաիտ, Դալայի, Դարաշաւ), Նորտարի (Նոր), Նոր տարի (Մա-մուր Յոնոք, Մրաշ), Նոր դարը (Գեիլեդուլաք), Նոր դարի (Մասու-

նի Գոմք) Նորդարի (Չիլուլուս) Նոր դարի (Մասունի Զոի, Ը-գուզակ, Մարուն), Նոր դարի Յանշեթ Ունի, Բալուր), Նայ դարի (Դանշեթ, Դանիկ, Սամուն, Օճմիւն), Նեյ դարի (Դանշեթ, Ունի, Բալուր) եւ այլ։

Երբեմն Նոր բառի փոխարեւ ժողովուրդը գործածում է թագա պարսկեղութիւն՝ բաւա տարի (Բաւաւ), թագ՝ տարի (Կերին Մամաթաթ, Դալայի, Ալաւոր, Կարիթեթի Այկա, Խորաշեթ, Շահուլաւ), թագա Կարի (Բա-թաւ, Անիկ, Բուկանուկի Լի, Կարի Չալկայի, Լախիշեթի Կար), թագ՝ տարի (Մաւաթաթ, Զարաթ, Զաթեթ, Զաթաշեթ, Դարաշաւ) եւ այլ։

Եւ ճանաչելու պատրելում եւ Յազգայի ուրիշիւն եւ Տիգրաւա-կերի լոյէ ելեւել, որոնք հայկա-նաթաթ տն ծագում եւ լատիւն-եթն բա՞ւ կերչել» բայից։

Այսպիսով, ամանոր հասկա-ցութեան բարբաթային բառակա-նումներն քննութեղը ցույց է տա-լիս, որ դրանք բաճակալին սա-կաթաթի եւ՛ ճնայած ամանորայ տունը թովանաթային հարստու-թաթը, դիցաբանական ու քրի-ստոնական իմիջին, քննութեւն-եթնութեթի եւս սեղու անակա-ցութեղը, հարաւորութեթն ու ի-մաստային բաճակաթայութեթը։

Հայկաշաւ ՄԵՐՈՂԳԵՍՆ
Բանաթիական գիտ. քննաւոր
դրեթն

ՎՐԱՄ ՄՎՆՈՒԿՅԱԼԸ՝ ՎՔՆԻ ՆՎՃԱԳՎՊԵՏ

1915 թ. արաբիկ սկզբին թուրքական զորքերը, նախագահ գրավելով և ջարդերի օջախ դարձնելով Վանի վիլայեթի բազմա զուլեթ, գործիքն Վան քաղաքի վրա: Վանի հայությունը միասին ինքնապաշտպանություն արժանի հարված հասցրեց թուրք ջարդարարներին: Արդյունքում վանեցիկը կարողացան պահել իրենց դիրքերը մինչև ռուսական զորքերի և հայ կազմակերպչների ժամանելը:

Այդ հերոսական ինքնապաշտպանության ղեկավարներից էր Արամ Մանուկյանը, որի ծնունդն 130-ամյա տարեդարձն է նշվում այս տարի: Նա արդեն արաբիկ սկզբին դարձավ Վանի Ալեքսանյան թաղամասի ղեկավարական մարմնի անդամ: Այնպես, որ Մանուկյանը, ժամանակորապես Օսմիկ Միսիրյանի վիլայեթի ղեկավար է: Մանուկյանի իր վաղ վերջերջ միակ հաղթանակային ծանրազույգ խնդիրը: Անհատահարեցիկ համադրվող այդ խնդիրը զարմանալիորեն լուծում գտավ: Նա նաև միջոցառումներ ձեռնարկեց՝ ժողովրդի շրջանում սկիզբ առած հուսակառույցային մթնոլորտի դեմ պայքարելու համար: Այս գործողությունները մեծապես բարձրացրին նրա հեղինակությունը ժողովրդի աչքում:

Մայիսի 6-ին ռուսական զորքը մտավ Վան: Ռուս զենքավոր Նիկոլայեցը, որ ղեկավարում էր ռուսական զորքերի՝ Վան մտած խմբավորումը, հետագայում գեղունգում է ուղարկվում իր հրամանատարին, որտեղ հետևյալ կերպ է արտահայտվում Ա. Մանուկյանի մասին. «Շնորհիվ զինված հայ ժողովրդի և ղեկավարությանը ռուսական ռազմական Գրամի, Վանը մեկ ամիս պաշտպանվեց, և 3 օր անց միայն հայերը գերակշռեցին, և թուրքերը սկսեցին նահանջել...»: Դիմակրթություն Ա. Մանուկյանի խրատությունը դեռ վանեցիկին հաղթանակ տվեց՝ Նիկոլայեցի առաջարկում էր նրան նշանակել Վանի շրջանի ժամանակավոր նահանգապետ: Առաջարկին ընդունվեց, և մայիսի 7-ին ռուսական բանակի հրամանատարությունը Ա. Մանուկյանին նշանակեց Վանի ժամանակավոր նահանգապետ:

Այսպիսով, Ա. Մանուկյանին կենսագրության մեջ բացվեց իր տրի կարգադրագույն ևս. որտեղ պարզորեն ի հայտ են գալիս հոնո ազատական-քաղաքական գործիչ ունակություններ:

Մայիսի 8-ին Ա. Մանուկյանը, որպես Վանի նահանգապետ, հետևյալ կոչն ուղղեց Վանի նահանգում ապրող հայությանը.

«Զա՛յ ժողովուրդ, քաղաքացիներ, Ռուս յարգական բանակին առաջնադասումը նոր դարապոլիս և իրավակարգ կը բանալ մեր քաղաքի և գաղտնի իրաւզուրթ ժողովուրդի համար: Դարերի ստրկութեան և քաղաքական ճնշումներու վախճանն է, որ մենք կ'արհիւն այս օրերին: Զայ ժողովրդի շինարար և տնտեսագործ ոգին ծնունդն է, որ մենք կը տեսնեք այժմ:

Ռուս զօրքերու հրամանատարը՝ գեներալ Նիկոլայեցը, գնահատելով Վասպուրականի հայ ժողովրդի հերոսական ջանքերը, թուրք կառավարութիւնը անօրդարձելու իր ազգասպան քաղաքականութեան մէջ և հասանելով հայ ժողովրդի կուտորական ձգտումները, բարեհաճեցաւ 7 Մայիսի 1915, թիւ 16 մասնաւոր հրամանով ինձ նշանակել քաղաքի և շրջանի կառավարիչ և կազմակերպիչ երկ վարչութիւնի իր բոլոր հնդերով:

Այսօր արդէն կազմակերպուեցան ոստիկանական, դատական, գիւղատնտեսական, գաղթականական, քաղաքապետական և այլ վարչութիւններ:

Ասով կը յայտարարեն ամբողջ ժողովրդին, որ Ռուս կառավարութիւնը ժողովարկական ըլլալով՝ անխաճեշտ է բոլոր գործերու համար դիմել Նոր կառավարութեան լանձնախումբերուն, քաղաքի և շրջանի մէջ բնակաւորն իրենց ստեղծելու համար:

Ներկայ ստանկական պատմասիան տու օրերու մէջ հայ ժողովուրդը միայն մեկ նշանաբան կ'աւել և ունեայ **Խանձակ-բունջ** ամբողջ ռուսական կառավարութեան շուրջ՝ վերականգնակերպելու համար ինքնեց քաղաքի և շրջանի մէջ, արժանի լինելու համար քաղաքի դարձ անէի ռուսաց պայքարի մէջ ընկած հերոսներու յոյսներուն և յիշատակին և միշտ բարձր պաշտելու համար հայ ազգի կուտորական պաշտօնի գիտակցութիւնը Փոքր Սիւիոյ այս ծայրագետեալ մէջ:

Ռուս զօրքերու մէջ այս յոյսերու լիակատար գիտակցութեամբ, որ հայ ժողովրդի մէջ իմ հանելուք ցոյց տուաւ այդ մեծ վստահութիւնը:

Քաղաքացիներ, ձեզ կը մնայ մեր այս յաւակութեան և յոյսերուն ընդ առաջ գացող յարցական բանակի և գեներալի վստահութիւնը քաջամարտական արդարացիել և անէի լաւագոյնին արժանի և պատրաստ գտնուիլ:

Փաստորեն, պաշտոնին անցնելուն պէս Ա. Մանուկյանը նախաձեռնութեամբ քաղաքականություն և որդեգրում կազմակերպելով ոստիկանական, դատական, գյուղատնտեսական, գաղթականական, քաղաքապետական և այլ վարչություններ, որոնց մասին, ինչպես տեսնեք, նա հայտնում էր ժողովրդին ուղղված իր կոչում: Մինչև մայիսի 10-ը Ա. Մանուկյանը կազմեց հետեւյալ կառավարական հաստատությունները՝

1. Նահանգալիկ վարչություն, որը Վասպուրականի գլխավոր գործարար մարմնին էր, եր որ ղեկավար հենց Ա. Մանուկյանն էր, իսկ ղեկավարի օգնականը՝ Սիւրակա Տիգրանյանը,
2. Տնտեսական մարմին,
3. Քաղաքական վարչություն,
4. Կրթական տնտեսություն,
5. Երկրագործական մարմին,
6. Առողջապահական մարմին,
7. Անտեսության մարմին,
8. Ոստիկանական տեսչություն,
9. Դատական մարմին:

Այսպիսով, կառավարական այս հաստատություններին ընդգրկում էին պետական կյանքի բոլոր անխաճեշտ ոլորտները:

Ա. Մանուկյանի ջանքերով Վասպուրականի նահանգը բաժանվեց 12 գավառի՝ Հաուսի, Գավաշ, Արշե, Անգավաշ, Զայր ձոր, Արտամեռ, Հախկաղի, Այուր, Ճանկի (Յիսրայ), Արձակ, Մուկ, Արտուր:

Կառավարական բոլոր հաստատություններում և գավառային ղեկավարման նախնական մարմիններում ընդգրկվեցին ինչպես վանեցիկներ, այնպես էլ Արեւմտյան Զայաստանի այլ մասերից և Արեւմտյան Զայաստանի մեծ թվով գործիչներ:

Այսպիսով, ազատագրված Վասպուրականի հայության համար, կարեւոր, սկսվում էին նոր ժամանակների՝ առանց թուրքական բռնությունների ու ցեղասպան քաղաքականության և, թելուգուք ռուսական տիրապետության ներքո, գաղտնաբեր և վերաշինության ապագայի հեռանկարով:

Այս պատկերացումը համակել էր Վանի ողջ հայությանը, որը պատրաստակամորեն լծվեց Ա. Մանուկյանի աշխարհային ծրագրերի իրականացման բարդ գործին: Վանի նահանգապետ լինելու օրերին Ա. Մանուկյանն իրեն որսերեց որպես մեծագույն պետական-քաղաքական գործիչ, որն ունակ է կարճ ժամկամիջոցում կազմակերպելու պետական կառավարման հիմնարկներ ու պետության վարչատնտեսական ոլորտի կառավարում:

Նա, փաստորեն, ամեն պահի պատրաստ էր հոգեթափանքի աջակցելու ժողովրդին՝ հաղթահարելով քաղաքական հուսալքության պես արարաբեղի երեւոյթը: Փաստորեն, Ա. Մանուկյանը, ճիշտ է, արդեն ունենալով որոշակի փորձ, ընկած էր թանկ օրվա ընթացքում վանում ձեռնարկեց որպես պետական-քաղաքական գործիչ, ինչը եզակի ֆենոմեն է: Հետագայում երեսնամյա ժողովրդի կողմից դիվատոր հռչակված Ա. Մանուկյանի «դիվատորական» հատկանիշները ձեռնարկվեցին հենց խառնակության մեջ գտնվող Վանի նահանգում, ինչի շնորհիվ նա կարողացավ հաղթահարել անէի տարապեղի խառնակ իրավիճակն Արեւելյան Զայաստանում:

Սակայն Վասպուրականում սկսված բեկումնային ժամանակաշրջանն ընդամենը 70 օր տեւեց, և Վանի արտոք հայությունը վարդապատվաբար իր իրենցի իրականացմանը:

«Երախակություն» էջ 8

ԵՐԻՄԱՆԱԿԱՆ

Սիլվա՞ր է՞ջ 4

Չափել է ամբողջ աշխարհի թզով և այն տառեղ փորձերի մեջ՝ Մարիամի գիրկը: Լրա իշխանությունը սեփական է երկունքում երեկոյ վրա, իսկ ինքը բացամբ է իր աղաչանի եր մոր ապականում: Ինքն է ստեղծում մարդկանց պատկերը արարժեքների որովակում և լույն ինքը նկարում է իր մարդկություն պատկերը: Ինքն է ձուլում բանահանների անները կանանց որովակում և ինքն է կյուղում իր մարմինը Մարիամի, միպրոպում ինքն է Կույսից որդուն՝ իր անդամներն ու գայարկությունը: Կենդանություն և վիշտով լրոր մարմինների և ինքը շնչավոր մարմնն անուն մարդկային ազգից:

Լուսավորվեցին սրբուհու միջքն և խորհուրդներն Աստվածորդով, Ում կրում է Դայանազավ և փայլեց նրա գեղեցկությունը, ցնցած և ուղարկացավ թագավորների Տիրոջը, Ով բնակվում էր իր մեջ: Եվ առավել էր զարմանում և զարհուրում, ասալում, երկնյան և դարձյալ քաջաշերվում, պարտություն, մեծանում, պայծառանում: Կեր կացավ, գնաց եղիսբաբի մոտ և որդեգրեց ամուլին նրա տանը: Կույսը, կրելով խաչների Տիրոջը, ելավ՝ տեսնելու ամուլ ոչ-

խառին, որ պատրաստվում էր ծնելու գեղեցիկ գառակը: Անբիծ արալկին Դոգու գորուքյանը թռավ թեւերով և հասավ Դոգայի

քաղաք՝ տեսնելու ծեր արալի ճաղին և ուրախանալու նրանով: Ընթացավ երեկո՛ղ, տեսնելու ամուլին, ով կրում էր գեղեցիկ եղբորին, գնաց՝ տեսնելու Ասարոնի դստեր մանուկ որդին: Թագավորը, Նստած էր փառքի կաթը, գնաց՝ տեսնելու և որդեգրեց ծաղկալի ողջունը: Իր ծառային: Աստվածությունը առնալուց հետոնորն գնաց, որպեսզի լուսավորի առջադի որդի կարապետին իր հոռ տանը:

Երբ ծառան Թագավորին մոտ տեսավ, հույժ գրգռուեց և դրաշխ երկրպագեց նրան: Փայեց Արաղի գործությունը, և մանկաց խաղաղ, խայտաղ և ցնցած իր տղա արակնում: Աղուին կորույնը, որի մասին գրեց Զակարյ (տե՛ս ՄՆՆ, ԽԶ 9), ծանկարեւ նախց, ևս նրա ձայնից արարածից եղևտացի որդը: Թագավորի որդու առջեւ ուղարկուցավ խայտաղ մանուկը, ինչպես որ տապալանի առջեւ խայտաղ նրա հայր Դեպիլը: Ներեց իր տղո՛ր՝ շուտափութեւ Դեպիլը և երկրպագեց Թագավորին ու նրա մորը:

Այնժամ Աուր Դոգին շնորի պարգեւեց Եղիսբաբին՝ քաղաքին և նրա մորը հայտնելու ճշարտությունը: Ասարոնի դս-

տեր ընարին շարժեց մարգարտության մատը, և նա սկսեց քարձր ծայրով երգել կատարվելիք մանկի.

«Ռուրդի՛ց է՛ս ինձ, որ իմ Տիրոջ մայրը գա ինձ մոտ, Զգորի Որդին գա առջադեսն որդու մոտ:

Որքա՛ն երանի է ինձ, որ տեսա քեզ՝ երանելիդ, Նոր երկնքի, որ Երար երկրի վրա և եկար ինձ մոտ:

Երբուրեւակյան կաթը փորը է քեզինց, բակից եմ նմանություն և կրում եմ Որդուն, ինձ ո՛րն՝ ճշարտություն:

Զո գայարկաններն առաւել պայծառ են, բակ բոցեղն անկմերը, քանից որպեք շարժում և վարում է Լա ինքը, Ով բնակվում է քո մեջ:

Աիվորի է քո Սինեական լեռան ամպից ու մեծից առաւել, քանից ահա քո մեջ է Իշխ Լա, Ով, ինչպես ասաց Մովսեսը, էր և է:

Անց էր քո որդուն ձայնը ընկավ իմ աչքից, իմ որդակնում ցնծայով խաղաղ մանուկն և մեծապես կեցեց ինձ, որ ելեմն, եթե քո Որդու գործուրդը չարգելեր ինձ:

Մարիամ հույժ ուրախացավ, որ ամուլը նույնպես վայեց իր իրիկության մասին:

Մարիամ երկա մոտ մնաց երեք ամիս:

Երախակելի

Գրաբանից փոխադրեց Մարքոս ՄԵՐՄԵՆՆԸ

ԵՐԻՍՏՈՆԱՆ ԵՒՆ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՆԱ

Սիդգի՝ էջ 6
Այս պատճառով երկու տեսակ մարդիկ պետք է, որ անսպասկա հաղորդվեն - կատարեալները և անկատարները: Կատարելակները՝ որ միշտ կատարելակներ են մեզ մասն, և անկատարները՝ որ կատարելակներն հասնեն պետք է հաղորդվեն ուժեղ-ները՝ չոկարասայու համար, տկարները՝ ուժեղասայու համար, հիմանքները՝ հոգեւոր հիմանքներին թոշկուելու համար, առողջ-ները՝ լիկանդանալու համար:

Հաղորդուելու օրն իսկ, ով դրա համար հարկաւոր պատրաստութիւն չէ տեսէ, ոե-ռես ժամանակ ունի պատրաստուելու: Ե-տայի մարգարէն մարգարեանալուց առաջ տեսիլք է տեսնում, որ սերունդներից մեկը՝ վկայութեան խորանի «Մրդութիւն սրբոց» կողման տնուում, ուր միշտ լայն պահուում էր իրենցից իջած կրակը, ունեցիվ մի փոք-րիկ կտոր է վեր առնում այն կրակից ու դնում նրա բերանը՝ մեղքերն այրելու և սի-րուց մաքրելու համար: Դրանից յետոյ Եսա-յիս տեսնում է մարգարեական յնդու, իսկ քանց մեր հայրապետ Շնորհալիս շարակա-նի մեջ այսպէս է եղում. «Ցատուածային կայաններն է՛ր իրովբեցի անկեղին, ան-մաքրապէս տնոնեցած, գոլ պարտապա-կան խորհրդից»: Տէր Ցիտուս, ասում է, ըն աստուածային կայեղին, այսինքն՝ մարմ-նիդ էր արեան անարժանութեամբ մոտե-ցանք ու պարտապալս եղանք: Զիմս մու-տիդ դու, եթէ լուսեղն իրեշնապն ունեցի-րդ կարծա՝ աստուածային կայեղ չէր ամե-լու համար, հապա մեկը ի՞նչ պարտաու-թեամբ պետք է մոտենանք՝ նրան մեր մեջ ընդունելու: Ե. եթէ գտնականա գառն ու-տեմ համար՝ Ցիտուս «մի փառատար գարդա-րեան վերնատուն» էր փնտրում, իրեն են-դեր կտրուց կտրուց կտրուց, ինչպիսի՞ք փառա-ցածքաւ լը ցանկաւոր ունենալ: Եթէ Մով-սէ մեզ մարգարէն օրեկն տախտակները պա-հելու համար տապալանա չիլեիք՝ ազգի-կան արտա փայտ էր ընտրում ու մաքրո ո-սկով պատում, դու ինչպե՞ս պետք է պա-ռաստես եթ՝ օրեկն Տոռոկի անդունելու: Եթէ հարկաւորապէս վայել էր համարում Ցիտուկիս իր տանը ընդունել, եթէ Ցովիա-նէս Մկրտիկն իրեն արժանի չէր համարում Նրա թշուկ կապեղը յետ անելու... հապա դու, թշուկաութեամբ, անգիտաբար ես չարութեան լի մի չկիս արարած» ի՞նչ պատրաստութիւն պետք է տեսնես: Ե. Ցի-տուս ինչ փառքով որ փառաւորութեց Թաքոր սարի վրայ, ինչ փառքով որ այժմ բազման է

ԲՎՆ Ե. ՆԱԶԱՐԵԱՆՆԱ

Հօր աշակողը, նոյն փառքով գտնուում է եւ հաղորդութեան նշխարի մէջ:

Մովսէս մարգարէն Ջորեք անուով մի սպրի վրայ տեսաւ մի թուփ, որ վառուում էր, բայց չէր այրուում: Նա ուզեց մօտենալ՝ այդ իրաշաի երեւոյթը [աւ տեսնելու], յան-կած թփի միջից [սեց մի ձայն, որ ասում էր. «Մովսէս, լօշիվներդ հանիկ, կազ-նած տեղի սուրբ ես»]: Միթէ նոյնքան իրա-շաի չէ՝ սկիից, որիս դու մօտենում ես: Թուփը վառող կրակը՝ ինքը Աստուած, ին-քը Ցիտուսն էր. եւ այդ սկիիի մէջ հացի ու գինու տեսակով գտնուում է նոյն աստուա-ծային կրակը, որ արժանաւոր ճաշակու-ղին մաքրում, գտնու, կենդանացնում է, իսկ անարժան ճաշակուղիին այրում, կի-զում, ոչկնացնում է: Հանիկ, ուրեմն, լօշի-վներդ, յետ արա հոգիդ կաշկակողդ բոլոր մեղապալան կապեղն եւ այնպէս մօտեցիդ սրբութիւն տեսնելու:

Մուսացիք եթէ չըջապատող չեն երկ-րաւոր բան, այժմ եթէ կայում է քն պահա-պան իրեշնապն, եթէ խալսալ են բոլոր եր-կանից գորութիւններ: Նրա այժմ, ասես թէ, վերջին դատաստանի առաջն եւ կանգնած, այժմ վճռուելու է քն փնանը, եւ դու հաղոր-դուելու ես՝ կամ՝ յաւիտեան ապրելու, կամ՝ յաւիտեան մեռնելու: Ուրեմն, ասա եթէ ու եթէ. Տէր Ցիտուս, յոյս ոնեցիվ Քն անսպա-քարութեան վրայ, եւ անսահման որոմու-թեան վրայ՝ եւ գալիս եմ, ինչպէս հիւանդը՝ իր Փղկի մօտ, ինչպէս քաղցածն ու ծաղա-կը՝ կենացի արգիւրին, ինչպէս աքցաղը՝ երկնային թագաւորին, ինչպէս արարածը՝ իր Արարչին: Ի՛նչ եմ եւ, որ մօտենում եմ Եթէ, եւ ի՛նչ եւ Նու, որ հաճում եւ խոնարհ-նելիս ինձ, ինձ համար կենաց հաց եւ հոգե-ւոր փրկութիւն բառնալու: Հոգիս բորբոք-ւում է մարմինը ընդունելու ցանկութեամբ, սիրտս ծառա է սրտիդ հետ միանալուն: Ինչպե՞ս կարելի է ճանաչել եթէ ու չիլելի: Տէր, ինչպե՞ս կարելի է սիրել ու չմիանալ Եթէ հետ: Հարցեցի՞ր: սիրտս թմրուցիւ-րդ, որ հոգով ճաշանեմ քաղցրութիւնը, լուսաւոր-իդ այցն, որ [աւ տեսնեմ այս մեծ խորհուր-դը, ամբարցրո՛ւ ինձ, որ յուսանալուեմ հաա-ստիս մէջ: Մեղաւոր եմ, Տէր, առաջին մեղա-ստիքն աշխարհի վրայ, բայց է՛լ եմ ուզում մեղաւոր մնալ: Հաւատում եմ չէ՞, Տէր, օգ-նիկ անհաւատութեան: Ե՛մ համբուրում եթ Տօռլայի համբոյրով, չեմ փնտրել եթ ուր աշխարհի հետ, չեմ ծախի եթ ոչ մի գնով, միայն օգնիկ ինձ, որ անդատապարտ հա-ղորդուեմ քո սուրբ խորհրդին: Լուսաւորիդ միտքն, փոխիլի սիրտս, ուղիղի կենացն, սանձիկ կրքերս եւ իրեն Աստուած՝ թագա-ւորի վրայ:

Հաղորդուելուց յետոյ եկեղեցին ձայն է տալիս: «Դուք որ հաւատով ընդունեցիք աստուածային, սուրբ երկնային, անմահ, անարատ եւ անսպալան խորհուրդը, Հնորիսպիկ եղեք Տիրոջ»: Սա մի գոհաւա-լու իրաւել է, երախտագետ լինելու յորդոք է: Ցիրաւի, ով որ է յիշում իր ստացած ջա-րիցը, նա ոչ միայն արժանի չէ աւելի մեծ քաղցի ստանալուն, այլեւ արժանի չէ՛ հենց նրան, ինչ որ արդէն տասցել է: Օրինակներ են եղել, որ մարդ իր անձը գոնել է բարե-կամի համար, բայց յսն էս երեքեկեց, որ մեկ մեռած լինի իր թշնամաց համար, իր թշնամաց փոխարէն: Մե՛ն մեղաւոր՝ Աս-տուծոյ թշնամին է, բայց Աստուած մեռաւ մեզ համար, մեր փոխարէն: Եւ ինչպէս մե-ռաւ. ինչպէս չեն մեռնում այժմ նոյնիսկ ա-ւագակները: Ցիտուս մեռաւ խաչի մահով, անսպառ ու հայտնառակ մահով: Լսե՛լ է, որ մարդ կարող էր կտակի, որ իր մարմինը կորու-կտոր անեն, բաժանեն քաղցածնե-րի, որ նրանք տկաման չկինի, իր արիւնը խմցնեն մեռնողներին, որ նրանք չունչ անեն, կենդանանան: Իսկ Ցիտուս, ինչպէս Սրտի վերնատան մեջ կապեղն իր պաշ-տակարանին, ամեն որ նորից գնտնում է ե-կեղեցու ս. սեղանի վրայ, մաս-մաս կտրա-տուցելով, է մեքն ճաշանւում ենք, որ մեր հո-գի յաւիտեան մեռնի: Լսա՛ւ եթ որքան մեծ է մեր տապաճ բարիքը, բայց ինչպե՞ս պետք է Հնորիսպալ լինեն:

Շնորհալիսանցիվ պետք է հաւաա-րուի ստացած բարիքին, զոհաբերութեանը պետք է պատասխանել զոհաբերութեամբ:

«Մեքն էլ Ցիտուսի վերջերի փոխանակ պետք է վերբե՛րենք: Նրա արեան փոխանակ մեր արիւնքն թափենք» կը հոսցնես դու: Ո՛չ, չարսես դրանից. արեան հոտն իսկ տա-կում է պատճառում մեք: Մեր ժամանակե-րում հաւատացեալին էլ խաչը չեն բարձ-րացնում, այլ խաչով են պալովում: Մեք ու-նենք ուրիշ վերքեր, ուրիշ չարչարանք, ուրիշ մահ: Կայ մի ուրիշ Գողգոթա, կայ մի ուրիշ խաչ, որ մարդ կարող ենք բարձրանալ ու յալալու: Մեր սրտերում մոռ դրած չարու-թիւնները մեղեցնել է այն մահը, որ պահան-ջում է մեզկից Ցիտուս: Մաքուր, անքիծ կանգնել է այն խաչը, որի վրայ իբր չարչա-րութեով՝ խաչուում է մեր սիրտը: Միմեան օգնելու, իրար սիրելը, սիրով խոխոլն է այն սուրբ կենցաղը, որ պահանջում է մեզկից անարեան գոյը: «Մեք շատ ենք. ասում է ա-ռաքելները՝ բայց միասին կազմում ենք մի մարմին, որովհետեւ մի հացից ենք հաւորու-դուում»: Այս հաց ենք ուտում, ուրեմն, ա-մենքս էլ միեւնոյն զգացմունքը պետք է ու-նենանք, միեւնոյն տառաքեն: Այս բաժակը ենք խմում, ուրեմն մեկ սիրտ պետք է ունե-նանք, իրար համար միատեսակ պետք է բարբախեն մեր սրտերը, իր հոգի պետք է լի-նենք շատ ամբմիտներով եւ, ինչպէս Ցիտուս քնակում է մեր մէջ, մեք էլ՝ Նրա մէջ: Ինչն է այդ իրաւելն է կարողոր, այդ իրտունիւն է անոր ճաշը՝ «Ով Աստուծ է մի մարմինը եւ խմում է Իմ արիւնը, նա Իմ մեջ կը կնկուր, ես է՛լ՝ Նրա մէջ»:

«ՅՈՐԷ ԵՐԻՍՏՈՆ»
(ժողովրդական քննդրոցականութեանը) գրքակից
Հայրաշապատ
1998

ԱՐԳԻՍ ՄԵԼՈՒԿՅԱՆԻ՝ ՎԱՅՆԻ ՆԱԶԱՐԵԱՆՆԱ

Սիդգի՝ էջ 7
1915 թ. հուլիսի երկրորդ կեսին ռուսա-կան զորքերը հեռացան Վասին: Ա. Մանու-կյանը խնդրեց ռուսական զորքի հրամա-նատարութեանը Վասինը թողնել գտնե հայ կամավորներին, սակայն նրան բացասա-կան պատասխան տրվեց: Դատասխանի մեջ նրան հրամայական կերպով «Խոր-դուր ինչ որ տրվում կամավորներին տեղի հայութեան զաւր: Արդյունքում մոտ 200 000 վասպորականացի թողնում է իր հայրենի օջախը՝ թնդելով Արեւելահայաս-տանի ծափակ:

դավաճանություն գործեց, եւ վանեցիները հալավաճեց գնկամբերից գոկեցին: Սա-կայն Ա. Մանուկյանը խուճապ չկտնուցեց եւ ամեն ինչ արքայ, որպեսզի ուղիղ իր սխալը: Ամա պարագայում նրան կարելի է երեկ, բանի իր սեփական սխալի ուղղ-մանը ձգտող մարդուն ետրում են իր սխա-լի համար:

Ինչպէս տեսնում ենք, Ա. Մանուկյանը մեր պատմութեան մեծագույն պետական-քաղաքական գործիկներից է: Վասի ինք-նապաշտպանութիւնից հետո էլ Ա. Մա-նուկյանը շարունակեց լինել ժողովրդի կողքին: Անգամ վասպորականցիների գաղթի շրջանից սկսվող անելանելի ի-րարողութեան պայմաններում Ա. Մանու-կյանը չիցեց ժողովրդին՝ մշտապես լինե-լով նրա կողքին ու իր հայրենական գոր-ծունեութեանը շարունակելով արդեն Արե-ւելյան Հայաստանում: Ինչպէս հետագա-յում գրել է Հայաստանի առաջին Հանրա-պետութեան վերջին վարչապետ Սիմոն

Կրպցյանը. «...Նրանք երբեք չգաւաճա-նեց նրան (իմա՝ ժողովրդին), մնաց նրա մէ ու նրա հետ եւ գերմարդկային ճիգեր թափեց՝ մեղմանցնելու համար նրա տա-ռապանքը...»:

Միգայել ՄԱՆԱՍՅԱՆ

ԵՐԻՍՏՈՆԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրտսեական, մշակութային, լրատվական հիմնադրամաթերթ
Յիմիաժին
Մայր Վթոր Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ
«Երիտուն» Հայաստան»
թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր
Աստուծիկ Ստամբուլցյան
Գրական գլխավոր՝ 624
Խմբագրութեան հասցեն՝
Մայր Վթոր Սր Էջմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
Ստոր. տալապ.
18. 1. 2010 թ.
Տպագրանակ՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ